

KISMARTONY Katalin

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar

**Első kéttannyelvű énekkönyvem – My first bilingual songbook
(Énekkönyvsorozat az 1-4. osztály számára)**

A könyvek megszületésének igénye, körülményei:

Kodály halála (1967) óta sok változás történt az oktatásban. Az énekórák számának csökkenése nehéz kihívás elé állítja az éneket oktatókat, emellett a romlás mellett új lehetőség az éne-zene tanítása szempontjából a kéttannyelvű oktatás. Ez nem egyedi, elszigetelt jelenség a globalizálódó világban – bár Magyarországon viszonylag új kezdeményezés -, hanem Európa-szerte, de világtendenciaként is jelentkező igény. A kisebbség és többség együttélése, a nemzetállamok színesedése, a migráció és a kivándorlás mind jó néhány kérdést vet fel a zeneoktatás szempontjából is. A kodályi gondolatok, a kodályi zenei nevelési koncepció egyik továbbélési lehetősége a néhány éve létrejött angol–magyar kéttannyelvű általános iskolákban történő angol és magyar dalkincs párhuzamos tanítása. Ezen iskolatípusok létrejötte sürgette új tankönyvek megalkotását. Az énektanításban, a felsőoktatásban és a kisgyermeknevelésben sok tapasztalatot szerzett kolleganőmmel, dr. Gállné Gróh Ilonával (www.ringato.hu) állítottuk össze a tankönyvsorozatot.

A forgalomban lévő magyar énekkönyvek, elsősorban a közismert Lantos Rezsőné – Lukin Lászlóné Énekkönyv 1-3. osztály számára és minden, Magyarországon a háború után megjelent énekkönyv alapjául szolgáló Kodály Zoltán - Ádám Jenő Énekeskönyvek voltak az alapjai a magyar oldalaknak. Nem akartuk túl nagy nehézség elé állítani a tanítókat, az angol dalanyag megtanulása és tanítása teljesen így is új feladat lesz számukra. A zenei tagozatos és tanítóképző főiskolai tanítási gyakorlatunkból vett néhány népdallal kiegészítettük az előbb említett könyvekből vett válogatást. Tulajdonképpen négy új kis énekkönyv született a sorozat bal oldalain. A többnyire ismert dalokat színesítettük bevált újabb módszertani ötletekkel. Felbátorított az a tény, hogy ez nem első tankönyvem, hanem tapasztalatot szereztem a Zene-játék 1. (Nemzeti Tankönyvkiadó, 2004) és korábban megjelent változatainak összeállításakor, melyet Bánki Verával (ELTE TÓK) készítettünk.

A könyvek tartalma és szerkezete:

A könyvek jobb oldalain haladnak az angol nyelven tanulandó dalok és ismeretek. A magyar oldalakkal összhangba hozva mintegy húsz angol nyelvű gyűjtemény válogatása, zenei és tartalmi párhuzamba állítása nagy feladat elé állított minket, mintha nyolc énekkönyvet kellett volna összeállítanunk, négy osztály számára egy-egy angol és magyar énekkönyvet. Csak a feladat ennél nehezebb volt, mert együtt kellett haladni nehézségi fokban, az új ismeretek előkészítésében, tudatosításában, gyakorlásában. Meg kellett felelnünk a magyar és angol ünnepeknek, természetesen az évszakokhoz is alkalmazkodnunk kellett, mindezt az életkori sajátosságoknak megfelelően. A legtöbb segítséget a Kecskeméti Kodály Intézet könyvtárának anyagából kaptuk, érdekes más saját angol kiadványok mellett. Pl. Éneklő Sziget (Mathia szerk., Petit Real Könyvkiadó, 2002) amely másképp kéttannyelvű, mint a tankönyv: 46 angol népdal található benne eredeti szöveggel és

magyarul, melyet művészien, a zenéhez illően olyan jeles személyek fordítottak, mint Bárdos Lajos, Kerényi György dr., Mathia Károly dr., Raics István és Rossa Ernő. A legismertebb dal ebből a Baj van a részeg tengerésszel, melynek versszakait (Raics, Mathia, Bárdos) és refrénjét (Bárdos) többen is fordították közülük úgy, ahogy ismertté vált. A másik saját kiadvány a londoni Kodály Centre kottája (Yuko and David Vinden: Songs for singing and musicianship training, 1992, melyben a kodályi gondolatnak megfelelően, de angol adaptációval összeállított dalgyűjteményből válogathattunk. Lehetőleg szöveg szerint is illesztettük a magyar és angol dalokat. Arra is ügyeltünk, hogy nagyjából azonos szerkezetű legyen az oldalpár pl.: kézjel, betűjel és hangjegyes lejegyzés mindkét oldalon legyen. Ez a gyerekek és a tanító számára is lehetőséget ad a sokféle kombinációra.

12

13

2 osztály 12-13. old

A gyerekek énekkönyvében kevés magyarázó szöveg van, színek és illusztrációk fokozzák a megértést és az éneklési kedvet.

Melyik karácsonyi dal vége?

Három szent királyok...

A beszéd ritmusa szerint énekeljétek!

Csor-da pász-to rok mi-dőm Bet-le-hem-ben

csor-dát ó-riz-tek éj-jel a-me-ző-ben.

Bet-le-hem-be jer-paj-tás ot-tan lé-szen jól tar-tás,

Sőr, bor fo-lyik, mint a ten-ger, ott i-ha-tik jót az em-ber.
E-gyik an-gyal fu-ru-lyál, a má-sik meg trom-bi-tál,
a har-ma-dik tán-cot jár, er-re min-den szent ug-rál.

Egy boszorika van...
Szállongó szél...
A bundám szőrös...

18

Hush, my dear...

...Will you be still, my fidg-e-ty, fidg-e-ty,
fidg-e-ty, fidg-e-ty, fidg-e-ty, bairn.

Tell me, shepherdess...

The snow lay on the ground...
A hó lehull a rögre...

d a s f m r m f m r d

When Christ, our Lord was born On Christ-mas night.
A Gyer-mek jött a föld-re, Szent az éj.

The farmer wants a wife... Oats and beans...
The bear went over the mountain... Ring a ring o' roses...

19

3. osztály 18-19. oldal

A zenei, didaktikai feladatok osztályonként:

Az első osztály anyaga: mondókák, gyerekdalok, negyed (tá), nyolcad (titi), negyed szünet (szün), szó, lá, mi és dó hangok tudatosítása, ré hang és alsó lá és ti és a lefutó dó pentachord előkészítése, ritmus és dallamfelelgetős, dallam és ritmuskíséret, ritmuskánon.

A második osztály anyaga: ré, zászlós nyolcad, 6/8, 3/8, lefutó pentachord, nyolcad szünet, zenei kérdés-felelet, felső dó, felső ti, kétszólamú ritmus.

A harmadik osztály anyaga: ritmuskánon, dallam-kánon, 3/4, parlando (beszédrítmus), felütés, alsó ti, lá, szó (pótvonal), 4/4, szinkópa, népdal.

A negyedik osztály anyaga: magyar és angol nemzeti himnusz, quodlibet, éles és nyújtott ritmus, összefoglalás, rendszerezés (ütemmutatók, ritmusok, hangkészletek, szerkezet, forma), díszítésekben gazdag magyar népdal, többszólamúság, térképeken dalok gyűjtési helyei.

Csak a negyedik osztályban adtunk közre teljes dallamokat minden versszakkal.

A B B(v) A	A B C D
Szépen szól a dorombom...	Hej, rozmaring, rozmaring...
Ősszel érik babám...	Annyi bánat a szívemen...
Új a csizmám...	Mégkötöm lovamat...
Csillagok, csillagok...	Feljött már az a nap...
Erdő, erdő de magos...	Udvarom, udvarom...

l s m s l s m r d l, d r m s l s m s l

1. Kelj fel ju-bász, ne a - lud - jáll,
El - ve - szett a cse - n - gő - s b d - rány!
Nem a - lu - szom, csak he - ve - rek,
Nem is i - gaz, hogy el - ve - szett.

2. Nem szánt - vet az égi madár,
Mégis eltartja a határ.
Én se szántok, se nem vetek,
Mégis megélek közte - tek.

Dicsőség, szent áldás tisztesség...
Krisztus virágunk...

English

In good King Ar - thur's days, He was a mer - ry king,
be - cause they would - n't sing, be - cause they would - n't sing.

He turned three ser - vants out of doors be - cause they wouldn't sing,
He turned three ser - vants out of doors be - cause they wouldn't sing.

Hungarian

Hush lit - tle Min - nie and don't say a word,
Pa - pa's going to buy you a mock - ing bird,
It can whist - le and it can sing,
(And) it can do most an - y - thing.

A A B A	A Av B Bv
My singing bird	Liza Jane
A B B Av	A B A C
On Christmas time...	John Brown's body The Colorado trail

Oh, said the Blackbird...
Good King Wenceslas...
Three blind mice...

4. osztály 34-35. oldal

Szerkezetileg a tanítók számára könnyítés, hogy minden oldal a gyerekek könyvében úgy néz ki, hogy a díszítősor alatt dalok kezdősorai találhatóak, melyeket jó átisméltetni legtöbbször a következő vagy előző oldalakkal összefüggésben, előkészítésként vagy gyakorlásként. Új dal és új ismeret jelzésére a zöld színt használtuk. Díjnyertes tipográfus (Biró Mária) ötlete és kidolgozása alapján minden könyv minden lapján az évszakokat színekkel és kis szimbólumokkal jelzi évfolyamonként más és másképpen.

A könyvekben megjelenő angol dalok sajátosságai:

Az autentikus népzene fogalma hazánkban egyértelmű, bár meghatározása igen nehéz, pl. a bartóki körülhatárolás elég tág: népdal az, amit sokan sokáig énekeltek. „Az eredetiség kérdését az írásbeliség hozta magával. A festők műveinek egyetlen példánya hiteles, a többi csupán másolat, legyen bármilyen kiváló színvonalú. A költők, írók leírják műveiket, és azokat megváltoztatni nem lehet, ha Arany János versét valaki másképpen mondja el, mint ahogy azt a költő megírta, akkor hibázik. A népi kultúrában más a helyzet: mivel nem írásbeli kultúra, nincsen egyetlen eredeti, rögzített, hiteles forma. Ha valaki „rózsám” helyett „babám”-at énekel egy népdalban, vagy a „Süss fel, nap”-ot s-l-s helyett m-r-d dallamra énekl, azt senki sem tekinti hibásnak. A változatok nem utáztatok, nem másolatok: mindegyik eredeti, egymással egyenrangúak, és vidékenként, régióként eltérő népi ízlés kifejezői. A népi játékokat, népdalokat, néptáncokat, népszokásokat felhasználóik folyamatosan úgy alakították, ahogy a céljaiknak és ízlésüknek a leginkább megfelelt.” (LÁZÁR 2002 : 20)

Tudjuk, hogy létezik kölcsönhatás a különböző együtt élő népek népzeneje között, és egyházi és műzenei hatás is érte a magyar népzeneét, sőt történelmi megőrző szerepe is van. De még ennél is sokkal tágabb a népzene fogalma más népeknél, ahol már a klasszika vagy a romantika korában a műzenébe emelkedett a nép dala és másként keletkeztek azóta újabb dalok, nem a paraszti kultúrába ágyazva. Nincs elkülönítve olyan fogalom, mint nálunk a magyar nóta az újabban keletkezett népdalszerű dallam és szöveg meghatározásaként. Igaz, hogy a magyar nótáknak többnyire ismertek a szerzőik, és ma már történelmi távlatból érdekesek Magyarországon, de szótárban, még szakszótárban sem található ennek a magyar fogalomnak megfelelője, annyira ismeretlen angol dalok esetében. „...az angol népdal egyik sajátos csoportjának csak a dallama népi eredetű, szövegeiket igen gyakran olyan ismert nevű költők írták, mint Burns, Moore stb.” (Éneklő sziget, MATHIA szerk. 2002 : 7) Kezdetben csak brit angol 'népdalokat' akartunk válogatni, és érdekes volt igazolásként látni a különböző kiadványokban azt, hogy ha sok változatot találtunk egy-egy választott játékdalhoz, megőrülhettünk, hogy biztosan népdalt találtunk. Hamarosan meg kellett értenünk azonban éppen a külföldön megjelent gyűjtemények lapozgatásakor, hogy nem hagyhatjuk ki az afro-amerikai (nép)dalokat sem, annyira összeolvadtak az angol nyelvet használó országok repertoárjában az angol dalokkal.

Mind a nyelvi, mind az angol nyelvből következő dallami sajátosságok miatt – a magyar tankönyvektől eltérően – előbb kellett bevezetnünk a nyolcad ütemmutatót és a felütést. Az ütemmutatók írásmódja az Ötszáz év kórusa (Forrai Miklós, 1956.) kötethez hasonlóan „...felül mutatja: hányat kell ütni, alul pedig: mi a vezénylési (ütemezési) egység értéke.” A fá és ti szolmizációs hangokat is előbb kellett bevezetnünk, természetesen csak lépő fordulatban, de ezt a magyar gyermekjátékdalok záró lefutó pentachordjai is kellően alátámasztják.

A tanítói kézikönyvek felépítése, használata:

A tanári kézikönyvek nyelvkönyvekhez hasonlóan mutatják (fekete-fehérben) a gyerekek oldalpárjait és nyilakkal a feladatokhoz, dalokhoz hozzárendelve találhatóak a módszertani javaslataink, ötleteink, lehetőleg több, hogy az osztályhoz lehessen igazítani a legjobb megoldást. Csak a tanári kézikönyvek tartalmazzák a teljes dallamokat minden versszakkal és játékleírásokkal, ezért nélkülözhetetlenek mindazok számára, akik használni fogják a könyvünket akár általános iskolában, akár nyelvórán.

Az énekkönyv-sorozat többféle felhasználása:

Alsó tagozatos használatra (1-4. osztályok) elkészült és megjelent a kéttannyelvű énekkönyv-sorozat. A kéttannyelvű iskolákon túl alkalmazható általános iskolában és nyelvtanuláshoz is.

„Általánosan ismert tény, hogy idegen nyelvű verses szövegek megtanulását és emlékezetben tartását nagymértékben megkönnyíti, ha dallamukkal együtt tanuljuk meg őket.” (Éneklő sziget, MATHIA szerk. 2002 : 7)

„Mivel még mindig közölnék dallamuktól megfosztott szövegeket, szükséges lesz hangsúlyoznunk, hogy dallam és szöveg egymástól el nem választható, osztatlan egység” (KODÁLY 1971 : 5)

A nyelvtanításhoz értelemszerűen csak az angol oldalak használhatóak, de lehetséges csak magyarul tanítani belőlük egy-egy angol játékkal vagy dallal színesítve az énekórákat. Igen bőséges ötlettárból lehet válogatni az osztály tudásszintjének megfelelően, változatosan.

Értékelések és a sorozat elérhetősége:

Prof. Szőnyi Erzsébet (ny. tanszékvezető egyetemi tanár, Kossuth-díjas kiváló művész) szakvéleményéből idézek, amelyet a negyedik könyvhöz írt a Konsept-H Könyvkiadónak az utolsó, még nyomdában levő könyvünkről 2007. november 12-én:

„Ez a kiadvány betetőzése a korábban megjelent három osztály anyagának, s mint ilyen maradéktalanul megfelel a kijelölt célnak. Az alábbiakban néhány korrekciós javaslatot sorolok fel, melyek semmit sem változtatnak a könyvről kialakított igen pozitív véleményemen.”

A kodályi elvek alkalmazása a XXI. század elején nemzetközileg is egyedülálló, és jelentős érdeklődést keltett (XIX International Kodály Symposium, Katowice, 2009. aug. 10-17.). A kéttannyelvű könyvsorozat bemutatása a Kanadából, USA-ból, Távol-Keletről és Ausztráliából jövő énektanárok figyelmét vonzotta a leginkább, ahol a multikulturális nevelés már jelen van, de hasonló kezdeményezéssel még nem találkoztak.

A tankönyvvé nyilvánítás és a negyedik osztályos tanítói kézikönyv kinyomtatása a közeljövőben várható, megrendelhetők Konsept-H Könyvkiadónál

(www.konsept-h.hu)

az alábbi rendelési számokon:

My first bilingual songbook – Első kéttannyelvű énekkönyvem KT-1720

Tanári kézikönyv KT-1720/T

My second bilingual songbook – Második kéttannyelvű énekkönyvem KT-1721

Tanári kézikönyv KT-1721/T

My third bilingual songbook – Harmadik kéttannyelvű énekkönyvem KT-1722

Tanári kézikönyv KT-1722/T

My fourth bilingual songbook – Negyedik kéttannyelvű énekkönyvem KT-1723

Lehetőséget látunk arra is, hogy akkreditált tanfolyam keretében az angol dalokból és játékaikból továbbképzést tartunk, amennyiben erre igény támad. Mindenképpen segítséget adna egy továbbképzés a gyakorlott tanítónak is a kéttannyelvűség használatában, illetve minden tanító megerősíthetné, kibővíthetné, felfrissíthetné módszertani ismereteit a könyvnek a segítségével.

A zenehallgatás kérdését a tanítóra bíztuk, mivel a kicsiny óraszám és a kéttannyelvűség elegendő nehézséget ad mind a tanítónak, mind diákjainak, ezért a gépi zenehallgatás módját teljesen szabadon hagyjuk. A tanító választhatja a Lantos Rezsőné – Lukin Lászlóné Énekkönyveihez összeállított CD használatát (Nemzeti Tankönyvkiadó), vagy önállóan az angol kultúra értékeiből válogathat. Természetesen más összeállítás is segítheti az értékes zene hallgattatására törekvést, de a heti egy órában két nyelven folyó oktatás - ha értően történik – elegendő teher a kisiskolás számára.

Szeretettel kívánjuk, hogy a tankönyvsorozatba fektetett energiánk és figyelmünk százszorososan térüljön meg azoknak a gyermekeknek és tanítóik számára, akikhez eljut könyvünk.

IRODALOMJEGYZÉK:

150 American folk songs to sing, read and play

- (Selected and edited by Peter Erdei, Collected Principally by Katalin Komlos)
Boosey and Hawkes, New York, 1974..
- American Folk Songs for Children (in home, school, and nursery school)
Ruth Crawford Seeger
Doubleday, New York, 1948.
- Bánki Vera – Kismartony Katalin: Zene-játék 1.,
Kyrios Kiadó, Kecskemét, 1999.
- Bánki Vera – Kismartony Katalin: Zene-játék 1.,
Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004
- Bánki Vera – Kismartony Katalin: Zene-játék 2.
Aura Kiadó, Budapest, 2001.
- Cecil Sharp's Collection of English Folk Songs 1. 2.
(Edited by Maud Karpeles)
Oxford University Press, London, New York, Toronto, 1974.
- Dalgyűjtemény tanítóképzős hallgatók számára
(jegyzet, összeállította Ungár Istvánné)
ELTE – TÓFK Ének – Zenei Tanszék, Budapest, 2003.
- Din don deine... Lieder der Volker Europas
VEB Deutscher Verlag für Music, Leipzig, 1978.
- Dobszay László: A magyar dal könyve
Zeneműkiadó, Budapest, 1984.
- English Folk Songs from the Southern Appalachians
(Collected by Cecil J. Sharp, Edited by Maud Karpeles)
Oxford University Press, London, New York, Toronto, 1973.
- Éneklő sziget (46 angol népdal, kétnyelvű kiadás)
Szerkesztette Mathia Károly Dr.
Petit Real Könyvkiadó, Budapest, 2002.
- Énektár 2. Pécsi Géza – Uzsalyné Pécsi Rita
Kulcs a Muzsikához Kiadó, Pécs, 2002.
- Folksong and ballads popular in Ireland 1.-2.
(Collected, arranged and edited by John Loesberg)
Ossian Publication, Cork, 1980.
- Forrai Katalin: Európai gyermekdalok
Zeneműkiadó, Budapest, 1999.
- Forrai Katalin: Ének az óvodában,
Zeneműkiadó, Budapest, 1975.
- Gelencsér Ágnes: Magyar népzenei alapismeretek
Calibra Kiadó, Budapest, 1994.
- Florence Warren Brown and Neva L. Boyd: Old English and American games for
school and playground
H. T. FitzSimon Publishers, Chicago, Illionis, 1915.
- Hozsanna! (Teljes kottás népénekeskönyv)
Szerkesztette Bárdos Lajos és Werner Alajos
Szent István Társulat, Budapest, 1986.
- Kodály Zoltán: A magyar népzene
Zeneműkiadó, Budapest, 1971.
- Kodály Zoltán – Ádám Jenő: Énekeskönyvek 1-4. osztály számára
Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994.
- Kodály Zoltán: 333 olvasógyakorlat
Zeneműkiadó, Budapest, 1941.

- Kodály Zoltán: Kis emberek dalai
Zeneműkiadó, Budapest, 1962.
- Lajtha László – Molnár Imre: Játékország
Zeneműkiadó, Budapest, 1990.
- Lantos Rezsőné – Lukin Lászlóné: Énekkönyv 1-3. osztály számára
Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993.
- Lázár Katalin: Gyertek, gyertek játszani
Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2002.
- Lucinda Georghean: Singing Games and Rhymes for Early Years
Great Britain, The National Youth Choir of Scotland, 1999.
- M. Dietrich Helga: Fishy, Fishy int he Brook
DOL, Kulturális Kiadó Bt. 1999.
- Merry Songs I., (Felelős kiadó: dr. Kovács Magda)
LSI OMAK Alapítvány, Budapest, 1990.
- Merry Songs III., (Felelős kiadó: dr. Kovács Magda, Balanyi István)
LSI OMAK Alapítvány, Budapest, 1990.
- Moon Penny..., a collection of rhymes, songs and play – verse for and by children,
gathered by Bill Meek, edited by John Loesberg, music transcribed by Bebhinn
Ni Mheara, Ossian Publications, Ireland, 0985.
- Reprints from Sing out! (The folk song magazine 1., 5., 9., 11.)
Oak Publications, New York, 1962., 1963., 1966., 1968.
- Read and sing (50 Irish song and tunes)
Edited by Susan Oregan, Cork, 1988.
- Rundherum (Leichte Kanons und Quodlibets)
Herausgeben von Egon Rubisch
VEB Friedrich Hofmeister Musikverlag Leipzig, 1988.
- Sail away (155 american folk songs to sing, read and play
(Selected and edited by Eleanor G. Locke)
Boosey and Hawkes, Inc., 1988.
- Songs for Singing and Musicianship Training
by Yuko and David Vinden, Kodaly Centre of London, 1992.
- Szabó Helga: Énekkönyvek zenei tagozatos tanulók számára 1 – 4. oszt.
Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1981.
- Szőnyi Erzsébet: Biciniumok II– III.
Zeneműkiadó, Budapest, 1977, 1978.
- The Clarendon Books of Singing Games 1. 2.
(Herbert Wiseman and Sydney Northcote)
Oxford University Press, London, 1957.
- The Oxford Schottish Song Book
(Edited by Cedric Thorpe Davie and George McVicar)
Oxford University Press, London, 1969.
- Törzsök Béla: Zenehallgatás az óvodában
Zeneműkiadó, Budapest, 1999.
- Yuko and David Vinden: Songs for singing and musicianship training
Kodaly Centre of London, 1992.